

Chronologia generalna

1. Paleolit (3 mln – 11,5 tys. lat temu)
1. Paleolit dolny (3 mln – 250 tys. lat temu)
2. Paleolit środkowy (250 tys. - 45 tys. lat temu)
3. Paleolit górny lub schyłkowy (45 tys. – 11,5 tys. lat temu)
2. Mezolit (9500 – 5500 r. przed Chr.)
3. Neolit (5500 – 2300 r. przed Chr.)
4. Epoka brązu (1800 – 650 r. przed Chr.)
5. Epoka żelaza (od VII w. przed Chr.)

Kultury generalne

1. Kultura oryniacka (40 tys. – 20 tys. lat temu), narzędzia odłupkowe, różne ozdoby, obróbka kości, grzebanie zmarłych, stałe domostwa. Żyli ze zbieractwa i łowiectwa, polowali na mamuty.
2. Kultura grawecka (38 tys. – 20 tys. lat temu), narzędzia kamienne, figurki bogini Wenus, ozdoby. Żyli ze zbieractwa i łowiectwa, polowali na mamuty i inną grubą zwierzynę.
3. Kultura magdaleńska (18 tys. – 11 tys. lat temu), narzędzia kamienne i z kości, zamieszkiwali jaskinie, tworzyli malowidła takie jak w Lascaux. Jako ostatni polowali na mamuty, potem wyginęły.
4. Kultura komornicka (ok. 9 000 - 5 000 r. przed Chr.), związana z osadnictwem nad jeziorami i rzekami. Ludzie ci zajmowali się rybołówstwem, łowiectwem i zbieractwem. Wytwarzali narzędzia z krzemienia, takie jak noże, dłuta. Polowano na dziki, jelenie i inną zwierzynę leśną. Używano łuków i strzał, a także oszczepów i pułapek.
5. Kultura janisławicka (ok. 8 000 - 5 000 r. przed Chr.), znana z wyrobu narzędzi z krzemienia, takich jak ostrza, rylce i drapacze. Ludzie ci prowadzili koczowniczy tryb życia, polując na zwierzęta i zbierając rośliny. Polowano na drobną zwierzynę, taką jak zające, wiewiórki i ptaki. Używano łuków i strzał, a także sideł i wnyków.
6. Kultura ceramiki wstęgowej rytej (ok. 5 500 - 4 900 r. przed Chr.), charakteryzowała się zdobioną ceramiką, z rytymi wzorami geometrycznymi. Ludzie ci zajmowali się uprawą roli i hodowlą zwierząt. Polowanie straciło na znaczeniu, ale nadal polowano na dziki, jelenie i inną zwierzynę.
7. Kultura ceramiki wstęgowej klutej (ok. 5 000 - 4 500 r. przed Chr.), znana z charakterystycznego klucia naczyń. Ludzie ci uprawiali rolę i hodowali zwierzęta, a także polowali i zbierali. Podobnie jak w przypadku kultury ceramiki wstęgowej rytej, polowanie miało mniejsze znaczenie, ale nadal było praktykowane.
8. Kultura amfor kulistych (ok. 3 700 - 2 000 r. przed Chr.), związana z uprawą roli i hodowlą zwierząt. Ludzie ci budowali trwałe osady i wytwarzali ceramikę. Polowanie nadal odgrywało rolę, ale nie było już głównym źródłem pożywienia.
9. Kultura ceramiki sznurowej (ok. 3 100-1 800 r. przed Chr.), charakteryzowała się zdobieniem naczyń odciskiem sznura. Ludzie ci zajmowali się uprawą roli, hodowlą i rzemiosłem. Polowanie miało mniejsze znaczenie, ale nadal było praktykowane.
10. Kultura unietycka (ok. 2 300-1 600 r. przed Chr.), związana z rozwojem metalurgii brązu. Ludzie ci wytwarzali narzędzia i broń z brązu. Używano narzędzi i broni z brązu, takich jak oszczepy, miecze i topory.
11. Kultura trzciniecka (ok. 1 900-1 100 r. przed Chr.), znana z budowy osad na palach. Ludzie ci zajmowali się uprawą roli, hodowlą i rybołówstwem. Polowanie miało mniejsze znaczenie, ale nadal było praktykowane.
12. Kultura łużycka (ok. 1 350-400 r. przed Chr.), charakteryzowała się budową grodów i ciałopaleniem zmarłych. Ludzie ci zajmowali się uprawą roli, hodowlą i rzemiosłem. Polowanie odgrywało rolę, ale nie było już głównym źródłem pożywienia.
13. Kultura halsztacka (ok. 700-400 r. przed Chr.), związana z rozwojem metalurgii żelaza. Ludzie ci wytwarzali narzędzia i broń z żelaza.
14. Kultura lateńska
15. Kultura przeworska (ok. III w. przed Chr. - V w. po Chr.)
16. Kultura pomorska (ok. 700-200 r. przed Chr.), znana z charakterystycznych grobów skrzynkowych. Ludzie ci zajmowali się uprawą roli, hodowlą i rybołówstwem.
17. Kultura wielbarska (I-V w. po Chr.)

Kultura lateńska, związana z Celtami, którzy zamieszkiwali Europę, w tym Polskę, charakteryzuje się szeregiem unikalnych cech. Oto one, ułożone w logicznym porządku:

1. Pochodzenie i zasięg: Kultura lateńska wywodzi się z kultury halsztackiej i rozprzestrzeniła się na znaczną część Europy, od Francji i Hiszpanii po Czechy, Węgry i Polskę.
2. Organizacja społeczna: Celtowie tworzyli plemiona, często ze sobą skłócone. Na ich czele stali druidzi, pełniący funkcje kapłanów, nauczycieli i sędziów.
3. Gospodarka: Celtowie zajmowali się rolnictwem, hodowlą, rzemiosłem i handlem. Byli doskonałymi metalurgami, wytwarzającymi broń, narzędzia i ozdoby z żelaza.
4. Rzemiosło: Kultura lateńska jest znana z wyrafinowanych wyrobów rzemieślniczych, takich jak ozdoby, broń, naczynia i rzeźby. Szczególnie charakterystyczne są geometryczne i roślinne motywy zdobnicze.
5. Sztuka: Sztuka celtycka charakteryzuje się abstrakcyjnymi wzorami, spiralami i motywami zwierzęcymi. Znanne są liczne przykłady celtyckiej rzeźby, takie jak kamienne krzyże i posągi.
6. Religia: Celtowie wierzyli w wielu bogów, których czcili w świętych gajach i miejscach kultu. Druidzi odgrywali ważną rolę w obrzędach religijnych.
7. Pochówki: Celtowie praktykowali zarówno ciałopalenie, jak i pochówki szkieletowe. Groby były często wyposażone w broń, narzędzia i ozdoby.

Kultura przeworska to fascynujące zjawisko archeologiczne, które rozwijało się na ziemiach Polski i terenach ościennych (m.in. na Zakarpaciu) od III wieku p.n.e. do V wieku n.e. Nazwa tej kultury pochodzi od miejscowości Przeworsk, gdzie odkryto liczne stanowiska archeologiczne związane z tym okresem.

Charakterystyka kultury przeworskiej:

1. Pochodzenie i zasięg: Kultura przeworska powstała na podłożu wcześniejszych kultur, takich jak kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Jej zasięg obejmował tereny środkowej i wschodniej Europy, głównie obszar dzisiejszej Polski, a także częściowo Ukrainy, Białorusi i Słowacji.
2. Organizacja społeczna: Ludność kultury przeworskiej żyła w osadach, których organizacja wskazuje na istnienie struktur plemiennych. Na czele społeczności stały prawdopodobnie elity wojowników, o czym świadczą bogate pochówki z bronią.
3. Gospodarka: Podstawą gospodarki było rolnictwo i hodowla. Uprawiano zboża, takie jak pszenica i żyto, a także hodowano bydło, trzodę chlewną i konie. Ważną rolę odgrywało również rzemiosło, w tym metalurgia, garncarstwo i tkactwo.
4. Rzemiosło: Kultura przeworska jest znana z wysokiej jakości wyrobów rzemieślniczych. Szczególnie charakterystyczne są wyroby metalowe, takie jak broń (miecze, oszczepy, noże), ozdoby (fibule, bransolety, naszyjniki) oraz narzędzia (sierpy, dłuta, nożyce). Ceramika kultury przeworskiej jest zróżnicowana, obejmuje zarówno naczynia kuchenne, jak i ozdobne.
5. Sztuka: Sztuka kultury przeworskiej wyrażała się głównie w zdobnictwie wyrobów metalowych i ceramicznych. Popularne były motywy geometryczne, roślinne i zwierzęce. Znaleziono również przykłady rzeźby, choć są one stosunkowo rzadkie.
6. Religia: Na temat wierzeń ludności kultury przeworskiej wiemy stosunkowo niewiele. Przypuszcza się, że czczono różnego rodzaju bóstwa związane z siłami natury. Świadectwem praktyk religijnych są m.in. ofiary składane w specjalnych miejscach kultu.
7. Pochówki: W kulturze przeworskiej dominował obrządek ciałopalenia. Zmarłych chowano w grobach ciałopalnych, często wyposażonych w broń, ozdoby i naczynia. Sporadycznie zdarzały się również pochówki szkieletowe.

Kultura wielbarska to intrygujące zjawisko archeologiczne, które rozwijało się na terenach dzisiejszej Polski oraz zachodniej Ukrainy od I do V wieku n.e. Jej nazwa pochodzi od miejscowości Wielbark, gdzie odkryto liczne stanowiska archeologiczne związane z tym okresem.

Charakterystyka kultury wielbarskiej:

1. Pochodzenie i zasięg: Kultura wielbarska wykształciła się na podłożu wcześniejszych kultur, takich jak kultura przeworska i kultura pomorska. Jej zasięg obejmował tereny północnej i wschodniej Polski, a także zachodnią Ukrainę.
2. Organizacja społeczna: Ludność kultury wielbarskiej żyła w osadach, których organizacja wskazuje na istnienie struktur plemiennych. Na czele społeczności stały prawdopodobnie elity wojowników, o czym świadczą bogate pochówki z bronią.
3. Gospodarka: Podstawą gospodarki było rolnictwo i hodowla. Uprawiano zboża, takie jak pszenica i żyto, a także hodowano bydło, trzodę chlewną i konie. Ważną rolę odgrywało również rzemiosło, w tym metalurgia, garncarstwo i tkactwo.
4. Rzemiosło: Kultura wielbarska jest znana z wysokiej jakości wyrobów rzemieślniczych. Szczególnie charakterystyczne są wyroby metalowe, takie jak broń (miecze, oszczepy, noże), ozdoby (fibule, bransolety, naszyjniki) oraz narzędzia (sierpy, dłuta, nożyce). Ceramika kultury wielbarskiej jest zróżnicowana, obejmuje zarówno naczynia kuchenne, jak i ozdobne.
5. Sztuka: Sztuka kultury wielbarskiej wyrażała się głównie w zdobnictwie wyrobów metalowych i ceramicznych. Popularne były motywy geometryczne, roślinne i zwierzęce. Znaleziono również przykłady rzeźby, choć są one stosunkowo rzadkie.
6. Religia: Na temat wierzeń ludności kultury wielbarskiej wiemy stosunkowo niewiele. Przypuszcza się, że czczono różnego rodzaju bóstwa związane z siłami natury. Świadectwem praktyk religijnych są m.in. ofiary składane w specjalnych miejscach kultu.
7. Pochówki: W kulturze wielbarskiej dominował obrządek ciałopalenia. Zmarłych chowano w grobach ciałopalnych, często wyposażonych w broń, ozdoby i naczynia. Sporadycznie zdarzały się również pochówki szkieletowe.